

2/10



Arnikum

čtvrtletník sdružení Arnika

Arménská procházka po pesticidech

strana 8-9



Rozhovor
s lékařkou Elenou
Manvelyanovou
strana 6-7



Zahrada
bez chemie
strana 10



Foto: Kamil Řepes, Arnika Děčín

Pobočky Arniky v Děčíně, Jihlavě, Ostravě a Praze se přidaly k oslavám Dne Země. U stánků Arniky si lidé mohli zasoutěžit, podpořit stromovou petici nebo si vyzkoušet poznávání našich stromů a jejich plodů a listů.

Ve čtvrtek 29. dubna Arnika uspořádala seminář „Zachování alejí jako typického prvku české krajiny“. Na semináři zaměřeném na ochranu a obnovu alejí v krajině z pozice obcí, krajů, občanských sdružení a správců silnic vystoupila řada českých i zahraničních odborníků a zúčastnilo se ho přes osmdesát posluchačů.



Foto: Jan Losenícký, Arnika

Ve dnech 6. až 8. května proběhla čtvrtá exkurze pořádaná Arnikou v rámci projektu „Best practice“. Tento ojedinělý projekt se snaží představit vodohospodářům, lidem ze státní správy i z občanských sdružení dobré příklady hospodaření s vodou v krajině. Arnika na projektu spolupracuje s německým sdružením Grüne Liga.



Foto: Tereza Dvořáková, Arnika

Událost

Cestáři na Vysočině převzali od Arniky štafetu v natírání alejí. Přidají se i další kraje?

Aleje podél cest a silnic byly vysazovány v době, kdy se jezdilo potahy nebo chodilo pěšky. Dnes cestujeme mnohem rychleji, pokácejme aleje podél silnic a zabraňme tak nehodám! Takové návrhy zaznívaly v minulých letech jako argument pro zlepšení bezpečnosti jízdy na našich silnicích. Opravdu je to jediné a nezbytné řešení? Arnika začala před rokem prosazovat jiný nápad, když budou kmeny stromů lépe vidět, řidiči budou opatrnější. Proč neoznačit stromy podobně jako třeba mostní pilíře nebo sloupy? Dříve se to přeci dělávalo...

Petici a kampaň Arniky za lepší paragrafy pro stromy proto doplnila série happeningů Natírat a chránit. Nyní se silničáři na Vysočině jako první v republice systematicky vrací k bezpečnostnímu značení stromů v alejích podél cest. Dne 14. června symbolicky od zástupců Arniky převzali šablonu a štětku k natírání.

V rámci happeningů Natírat a chránit Arnika opatřila bílým nátěrem téměř pět set stromů v jedné aleji na Berounsku a ve dvou alejích na Vysočině. „Současně jsme jednali s Krajskou správou a údržbou silnic Vysočiny, vedením kraje a zástupci dalších institucí zabývajících se ochranou stromů mimo les. Jsme rádi, že díky spolupráci zodpovědných úřadů je právě Vysočina prvním krajem, který se rozhodl chránit řidiče i stromy,“ uvedla

Jana Vitnerová z jihlavské pobočky Arniky.

Obnova značení stromů v alejích na Vysočině začne během následujících měsíců. Současně bude díky projektům, které získaly finanční podporu z Operačního programu Životní prostředí, ošetřena řádově tisícovka stromů. „V rámci přípravy projektů spolufinancovaných Evropskou unií také probíhá inventarizace každé aleje, což do budoucna zajistí lepší péči,“ doplnil Aleš Fučík z Krajské správy a údržby silnic Vysočiny. V nedávné době Arnika navázala komunikaci i s příslušnými institucemi v Olomouckém a Zlínském kraji.

Aleje utvářejí charakteristický ráz české krajiny, jsou výrazným dědicetvím našich předků. Děkujeme všem,

kteří nám pomohli a pomáhají uchovat je i do budoucna. ■

Jan Losenický,
šéfredaktor



Symbolickou štětku a šablonu převzal od Jany Vitnerové z Arniky pan Jan Míka z Krajské správy a údržby silnic Vysočiny.

Za pět minut dvanáct

Pravděpodobně jste se již setkali s lidmi, kteří vás žádali o příspěvek na nejrůznější druhy potřebných a bohuľibých aktivit vykonávaných neziskovými organizacemi. A většina z vás na tyto aktivity přinejmenším jednou věnovala alespoň malou částku – ať už během veřejné sbírky, prostřednictvím dárcovské SMS nebo třeba proto, že se vám zalíbily cíle občanského sdružení fungujícího v místě vašeho bydliště. Způsobů, jak přispět, je celá řada a ještě větší je počet existujících neziskovek. Jak si pak z takového množství vybrat?

Jednou z možností je využít internet a surfovat po neziskových vlnách. Ne všichni jsou však natolik aktivní, aby hledali na internetu či jinde. A když nejde Mohamed k hoře, musí hora k Mohamedovi. Proto je ve světě i u nás k oslovení nových dárců používána forma osobního rozhovoru, který probíhá přímo na ulici. Je to příležitost, jak o sobě dát vědět a také ihned zjistit názor oslovených. Tato for-

ma darování má své výhody i pro dárce. Především pro její jednoduchost. Na rozdíl od anonymních veřejných sbírek je dárce požádán o kontaktní údaje, aby mohl být v budoucnu informován, jak bylo s jeho příspěvkem naloženo. A dar je poslán bezhotovostně, takže není třeba žádné kasičky.

I řada příznivců Arniky se rozhodla podpořit ochranu životního prostředí poté, co se setkali s našimi zástupci v ulicích. Možná jste právě vy jedním z nich. Přišlo mi zajímavé zeptat se tří nových dárců, co pro ně bylo hlavní motivací, aby Arnice pomohli. Zde jsou jejich odpovědi. Paní Šárka: „Našla jsem si vedlejší práci ke studiu a moje finanční situace se začala mírně zlepšovat. Připadalo mi pak fér, dát trochu peněz z výdělku na dobročinné účely“. Paní Magdalena: „Hlavní motivací byl špatný pocit z toho, že jsem jednou z těch, co si nechávají svoji energii, čas a prostor pro sebe... Ač to asi není správný postoj, svůj skromný příspěvek neziskovým organiza-

cím považuji za takový malý odpustek.“ A pan Šimon odpověděl: „Mám velmi kladný vztah k přírodě a obzvlášť ke stromům. Poté, co jsem se dozvěděl, co Arnika dělá na záchranu stromů podél komunikací, řekl jsem si, že tuto činnost musím podpořit. Je to to nejmenší, co může člověk udělat“. U všech hrálo velkou roli, že znali Arniku a její činnost z dřívějšíka.

S lidmi z Arniky se budete setkávat v pražských ulicích také během letošního léta. Za hlavní město bohuľel zatím moc nedosáhneme, ale můžete nám v tom pomoci. Pokud byste vy nebo někdo z vašeho okolí rádi zkusili pro Arniku oslovit nové příznivce, určitě se nám ozvěte. A až zase někdy potkáte kluky a holky v tričkách s logem některé z neziskových organizací, tak se jich nebojte, nekousnou vás. ■



FUNDRAISER ARNIKY

Vít Věbr

Ochrana alejí není snadná, ale řešení existují

Řešením mohou být dostupnější dotace z operačních programů, dosazování pokácených stromů a průběžná odborná péče o aleje. Vyplynulo to z debat u kulatého stolu, které uspořádala Arnika s představiteli krajů, orgánů ochrany přírody a silničních správ. Diskuze proběhly na Vysočině, v Olomouckém a Zlínském kraji, tedy v regionech nejbohatších na aleje v celém prostoru střední Evropy.

Cílem setkání bylo prodiskutovat hlavní problémy, které komplikují údržbu a ochranu stromů a výsadbu nových alejí. Přizvaní zástupci krajských

správ silnic například připustili, že pracovníci provádějící ořezy stromů většinou nejsou v péči o stromy odborně vzděláni a přivítali by jejich proškolení. Arborista Michal Valečnik vyzdvihl význam výchovných řezů, které mohou ušetřit nemalé peníze. Správný výchovný řez mladého stromu v aleji vyjde na zhruba 50 korun. Ošetření dlouho zanedbávaného stromu může stát i desítky tisíc.

Při debatách byl často zmiňován nedostatek financí. Jednu z možností nabízí Operační program Životní prostředí. „Žijeme v unikátní době, kdy

jsou k dispozici obrovské dotační programy Evropské unie. Budou ale otevřeny pravděpodobně jen do roku 2013. Nabízené peníze mohou pro ošetření alejí využít také kraje a silniční správy,“ upozornila za Arniku Vendula Krčmářová. Opakovaně také zazněly stížnosti na poškozování dřevin. Stromy trpí z obou stran, provozem na silnici i příliš intenzivním využíváním zemědělské půdy, když někteří zemědělci poškozují kořeny v alejích orbou.

Tyto i další problémy týkající se péče o aleje nyní Arnika zpracovává do metodické publikace, kde představí návrhy na jejich řešení včetně příkladů ze zahraničí. V dohledné době ji zdarma rozešle příslušným úřadům, s kterými spolupracuje, a nabídne ji ke stažení na webových stránkách. ■

ARNIKA

Jan Losenický



V. Krčmářová, Arnika Ostrava

Kulatý stůl k ochraně alejí na Vysočině.

Protipovodňová zeď, nebo jen zbytečná jizva Děčína?

Děčínské zastupitelstvo 25. března potvrdilo rozhodnutí z roku 2007 a schválilo realizaci protipovodňových opatření. V Děčíně tak byla mimo jiné odsouhlasena téměř jeden a půl kilometru dlouhá a místy až dva metry vysoká betonová zeď na pravém břehu Labe. Její případná výstavba by přitom přinesla výrazné poškození památek, estetického rázu krajiny, kácení desítek stromů a značné náklady. Efektivita celé stavby z hlediska skutečné ochrany obyvatel města je navíc velmi sporná, protože ochrání jen minimum obytných částí pravé strany města.

Sdružení Arnika se proti stavebnímu povolení odvolalo. „Rád bych zdůraznil, že v odvolání nepochybně potřebu protipovodňové ochrany, ale pouze upozorňujeme na závažné nedostatky a chyby, kvůli kterým je třeba projekt přehodnotit. Arnika a další sdružení naopak požadují, aby protipovodňová opatření chránila namísto veřejného vybavení hlavně lidská obydlí,“ řekl vedoucí pobočky Arniky Děčín Kamil Repeš. Dokumentace je kritizována i proto, že postrádá zdůvodnění, proč nelze využít mobilních protipovodňových stěn, které jsou navrženy na jiných místech.

Petici proti pokračování realizace projek-

tu v navržené podobě podpořilo k začátku června tisíc čtyři sta lidí včetně významných osobností a třiceti lékařů, sester a dalších členů personálu polikliniky, kterou má zmíněná zeď chránit. Za výzvou „Ne děčínské zdi“ stojí několik děčínských občanských sdružení – vedle Arniky jsou to Iniciativa pro děčínský zámek, Zelená pro planetu a Děčínské občanské sdružení.

„Vzhledem k tomu, že se jedná o zcela radikální zásah do prostředí města, měl být projekt veřejnosti řádně představen již před jeho prvním schvalováním v roce 2007. Mohlo se tím předejít zbytečným konfliktům a protestům děčínské veřejnosti,“ dodal

Kamil Repeš. Byla to právě občanská sdružení, která na společné tiskové konferenci poprvé zveřejnila informace o záměru stavby protipovodňové zdi. Do té doby nebyly informace o její přesné podobě veřejnosti představeny. Podaří se prosadit šetrnější variantu, využít lépe veřejné peníze, zabránit zbytečnému kácení vzrostlých stromů a nepoškodit památkově chráněný park? Uvidíme,

Arnika se bude kauzou zabývat i nadále. ■

DOBROVOLNICE ARNIKY

Simona Albrechtová



Česká republika neplní závazky. Seznam evropsky významných lokalit zůstal neúplný

Natura 2000 je soustava území, která chrání nejceněnější a nejvzácnější živočichy, rostliny a přírodní stanoviště v Evropě. Již před čtyřmi lety doporučila Evropská komise České republice, aby svůj seznam navrhovaných lokalit rozšířila. Ani po jeho novelizaci v říjnu minulého roku ale není dostatečně chráněno 27 typů přírodních stanovišť a 10 evropsky významných druhů rostlin a živočichů.

Nevládní organizace sdružené v Koalici pro Naturu 2000 s postupem státu nesouhlasí. „Během doplňování národního seznamu evropsky významných území jsou bohužel zřejmě více zohledňovány politické a investiční zájmy, než odborné argumenty biologů. Oproti jejich doporučení bylo 24 lokalit vyřazeno a 6 výrazně zmenšeno,“ uvedla Jana Vitnerová z Arniky. Občanská sdružení se proto obrátila se stížností na Evropskou komisi.

Záměrně se například oddaluje vyhlášení ochrany území podél toku Labe. Evropsky významná lokalita Kaňon Labe sice vyhlášena byla, ale vlastní koryto řeky je z ochrany vyřazeno. Navržené lokality Sla-

vikovy ostrovy a Údolí Labe nebyly do novelizovaného seznamu zahrnuty, přitom zde žijí chráněny druhy, které se nikde jinde v regionu nevyskytují. Zřejmým důvodem pro trvalé odmítání ochrany cenných přírodních partií jsou plánované stavební úpravy na řece, zejména jez u Děčína a plavební kanál u Přelouče. Návržnost s nimi spojených miliardových nákladů je přitom velmi sporná. Objem zboží přepravovaného mezi Německem a Českou republikou klesl oproti roku 1997 na polovinu.

Kromě Kaňonu Labe a Slavíkových ostrovů požadují nevládní organizace vrátit na národní seznam lokality Petrovické vápence, Ždánický les, Hamerský rybník a okolí,

Machnínská průrva, Tlustec, Lesy u Chlumce, Kaňon Vltavy u Třebenic, Hřebčín v Kladruzech nad Labem nebo například Třebovské stěny. Dalším problémem je, že některé z již chráněných lokalit byly výrazně zmenšeny nebo rozdrobeny. Redukování jejich rozlohy povede k zhoršení životních podmínek a postupnému vymizení vzácných druhů. Může se tedy stát, že brzy ani na nich nebude co chránit. ■



TISKOVÁ MLUVČÍ
ARNIKY

Zora Kasiková

Vedení Prahy: zeleň tu nechceme

Magistrát hlavního města před nedávnem odstartoval „Projekt čisté a zelené Prahy“. Je otázkou, nakolik s ním koresponduje hlasování zastupitelů, kteří na začátku června odsouhlasili v rámci změn územního plánu další zástavbu orné půdy a zeleně. Arnika podala k řadě projednávaných projektů námitky, drtivá většina z nich ale byla zamítnuta.

Měštští zastupitelé narychlo a nedlouho před komunálními volbami například schválili změny, které umožní realizaci nových satelitních čtvrtí v Pitkovcích, Březiněvsi nebo v Letňanech. Vzniknou na úkor zahrádkových osad, městské zeleně nebo kvalitní zemědělské půdy. Odsouhlaseno bylo také pokračování příprav nekonceptní zástavby pražských nádraží Masarykova, Smíchovského a nákladového nádraží na Žižkově podle přání developerů. Brownfields přitom představují pro Prahu neopakovatelnou příležitost k vytvoření nových parků a zázemí pro obyvatele města, jak dokládá studie vypracovaná studenty nizozemské Univerzity Wageningen ve spolupráci s Arnikou. Jde o natolik rozsáhlá území, že zde mohou být vystavěny celé čtvrti dle zásad trvalého rozvoje. Město by ale muselo projekty aktivně



Foto: Jan Losenický, Arnika

Happening Arniky proti soustavnému zalévání Prahy do betonu.

korigovat ve prospěch občanů, zatím pouze hájí zájmy investorů.

Na většinu pražských zastupitelů nezapůsobily ani argumenty jejich opoziční kolegyně Evy Tylové, která prezentovala výsledky nových měření ovzduší. V centrálních částech Prahy je situace katastrofální a nová výstavba ukazatele ještě zhorší. Arnika opakovaně upozorňuje, že u projednávání územního plánu a jeho změn citelně schází diskuze města s veřejností. Zastupitelé na to mají zjevně jiný názor. Při posledním projednávání znovu nenechali občany přednést své příspěvky, přestože je to v rozporu se zákonem. ■



ARNIKA

Jan Losenický

S Elenou Manvelyanovou o Arménii a ženách, které chrání její životní prostředí

Lékařka Elena Manvelyanová je předsedkyní arménské neziskové organizace Arménské ženy pro zdraví a zdravé životní prostředí - Armenian Women for Health and Healthy Environment - AWHHE. Ve spolupráci s Arnikou zahájila tato organizace projekt, jenž pomůže řešit jeden z velkých problémů Arménie – nebezpečné skládky zastaralých pesticidů. S Elenou Manvelyanovou jsme si povídali především o hlavních ekologických problémech její země a o práci ekologické neziskové organizace v Arménii.

S jakými největšími ekologickými problémy se Arménie potýká?

Mnoho problémů v Arménii je spojeno s intenzivním využíváním přírodních zdrojů. Jedná se především o odlesňování v důsledku těžby surovin a znečištění prostředí během těžby. V naší zemi totiž téměř nefunguje kontrola průmyslových a těžebních firem. Společnosti často raději zaplatí pokutu, než aby ustoupily ze svých záměrů nebo použily šetrnější technologie.

Rovněž se potýkáme se znečištěním vody, a to zejména chemickými látkami z odpadních vod. Chybí nám zpracované plány na jejich čištění. S opatřeními se započalo teprve nedávno. Zde vzniklé znečištění se navíc netýká pouze Arménie. Zaznamenali jsme případy, kdy došlo k přeshraničnímu znečištění toků například v Íránu.

Nesmíme zapomenout ani na půdu. Kvůli malému zalesnění zde dochází k dezertifikaci, erozi a celkové degradaci. To se snaží mnozí zemědělci napravit intenzivním hnojením s použitím hnojiv dovezených například z Ruska či Gruzie. Jde o nákladné řešení a nadměrným používáním hnojiv navíc dochází k eutrofizaci, kdy se do vod dostávají fosfáty a dusíkaté látky. Se znečištěním se potýkalo donedávna i jezero Sevan, které slouží jako zdroj pitné vody. Voda z vesnic šla bez čištění přímo do jezera. Nyní se již staví čistírky, ale zatím je jich málo. Pozitivní je, že se alespoň podařilo vytvořit speciální zákon, podle kterého se do vzdálenosti padesáti kilometrů od jezera nesmí stavět žádné průmyslové zdroje. Na přípravě tohoto zákona se podílela i naše organizace.

Co třeba nakládání s odpady?

Arménii chybí kvalitní odpadová koncepce. Zadělaváme si tak na velké problémy. Vše je odváženo na skládky, a to včetně nebezpečného odpadu a odpadu ze zdravotnic-



Foto: Martin Skalský, Arnika

Elena Manvelyanová během rozhovoru s vedoucí ostravské pobočky Arniky Vendulou Krčmářovou.

tví. Když dojde ke samovznícení skládky, tak z hořícího odpadu vznikají toxické látky.

Je obtížné hájit v Arménii právo lidí na čisté životní prostředí?

Jednoduché to není, ale snažíme se aktivně ovlivnit důležité rozhodovací procesy. Některé spory jsme bohužel prohráli. Velmi nás mrzel třeba případ plánovaného dolu na měď, kvůli kterému se vykácela velká plocha zde tolik vzácného lesa. Lesy je v Arménii velmi těžké obnovit, takže šlo opravdu o významnou ztrátu.

A můžete uvést nějakou úspěšnou kauzu, které jste se věnovali v nedávné době?

V poslední době jsme se zaměřili především na zavádění různých alternativ v zemědělství, které pomohou chránit půdu a usnadní

do ní návrat živin. Velmi zdařilý byl projekt, kdy jsme zajistili lidem v několika vesnicích čistou pitnou vodu. Do projektu se zapojili místní lidé, firma, které staví vodovodní potrubí a zástupci státní správy. Protože na venkově neexistuje veřejná kanalizace, pomáhali jsme i se zaváděním ekotoalet na dvorcích. A abych nezapomněla na pesticidy, snažíme se propagovat snížení používání pesticidů v zemědělství. Jako velmi účinné proti škůdcům se ukázalo například použití rostlinných tinktur.

Další otázka se týká občanské společnosti. Nakolik se o problematiku ochrany přírody zajímají lidé, a v jaké míře se angažují?

V Arménii je především mnoho velmi chudých lidí. Nelze se tedy divit, že jejich hlavními starostmi je jak sehnat peníze a jídlo.

Lépe situovaní lidé se většinou začnou zajímat až ve chvíli, kdy jde přímo o jejich vlastní pozemek nebo když je ohroženo jejich zdraví. Ale máme zde několik aktivních nevládních organizací, které se angažují. Obyčejní lidé se za námi alespoň přicházejí poradit, jak lze řešit nějaký problém týkající se životního prostředí.

Jak vznikla vaše nezisková organizace?

Jsem lékařka, takže jsem původně pracovala ve zdravotnictví, dokonce s některými mými současnými kolegyněmi. Koncem devadesátých let jsem viděla velmi smutné fotografie arménských dětí z chudých rodin, které trpěly podvýživou. Jejich rodiny neměly žádnou podporu. Děti dostávaly jen vodu a rýži. Bylo strašné vidět je v tak zuboženém stavu. Ještě s několika lidmi jsem dostala nápad začít pěstovat amarant, což je výživná plodina podobná obilnině. Je však nenáročná na kvalitu půdy a roste i v nepříznivých klimatických podmínkách. Dobře například snáší sucho. Nápad se ujal a začala jsem se v této věci angažovat. Pak mi jeden známý nabídl, že se v Londýně koná Ekofórum, a zda bych tam nechtěla jet. Poznala jsem tam mnoho lidí z organizací jako je Mezinárodní síť pro eliminaci perzistentních organických látek - IPEN a další. Tito lidé mne pozvali k účasti na jejich projektech. Takže to byly vlastně mé začátky v ochraně životního prostředí. S kolegyněmi jsme pak založily AWHHE. To, že jsme ženská orga-



Foto: Jindřich Petřík, Arnika

Kostely u jezera Sevan pocházejí z devátého století a jsou pozůstatkem rozlehlého kláštera. Jezero čelí mnoha ekologickým problémům – eutrofizaci, průmyslovému znečišťování a poklesu vodní hladiny.

nizace, je čistě náhoda. Samozřejmě spolupracujeme i s mužskými kolegy, zejména třeba s různými externími experty.

Co si slibujete od spolupráce s Arnikou a dalšími nevládními organizacemi z EU?

Především bychom rádi získali expertní poznatky o technologiích, které mohou být využity k likvidaci starých pesticidových zátěží. Hodně nám také pomohou zkušenosti Arniky s medializací témat a s informováním veřejnosti. Lidé u nás nemají dostatek informací o ekologických problémech a možných následcích toxického znečištění, což

je jeden z hlavních důvodů proč nejsou schopni organizovaně a účinně bojovat za svá práva.

Arménská republika

Zakavkazská země se nachází nedaleko bájné hory Ararat, kterou má i ve svém znaku. Žije zde kolem třech miliónů obyvatel. Arménie se může pyšnit bohatou historií, království Malá Arménie patřilo k dávným centrům lidské civilizace. Často je zmiňován rok 301 po Kristu, kdy král Tiridat ustanovil křesťanství za státní náboženství. Novodobé dějiny poznamenalo především ničivé zemětřesení v roce 1988, rozpad Sovětského svazu a konflikt s Ázerbájdžánem o Náhorní Karabach. K problémům země patří slabá ekonomika a velká nezaměstnanost. Situace se ale postupně zlepšuje, v zemi se ustavuje demokratický systém vlády. Kromě množství památek spojených se starobyklou křesťanskou kulturou může Arménie nabídnout rozmanitou přírodu včetně několika rezervací a horského jezera Sevan, které je největší na Kavkaze.



Foto: Vendula Krčmářová, Arnika

Bývalý zemědělský areál nedaleko města Sayat-Nova je jedním z míst, kde jsou uskladněny zastaralé pesticidy, v pozadí hora Ararat.



ARNIKA OSTRAVA

Vendula Krčmářová

Arménská procházka po pesticidech

Jak pomoci zemědělcům zavést udržitelné hospodaření, snížit na minimum riziko chemického znečištění v arménských regionech Ararat a Armavir, a jak zastavit kontaminaci životního prostředí zastaralými pesticidy v několika lokalitách? Na tyto otázky by měl odpovědět projekt, který v letošním roce zahájil program Toxické látky a odpady sdružení Arnika ve spolupráci s arménskou neziskovou organizací Arménské ženy pro zdraví a zdravé životní prostředí (Armenian Women for Health and Healthy Environment - AWHHE).



Foto: Martin Skalský, Arnika

Jindřich Petrlík z programu Arniky Toxické látky a odpady odebírá vzorky pesticidů v bývalém zemědělském areálu.

Do Arménie jsme se vydali v březnu tohoto roku. Arménii se někdy přezdívá spolu se sousední Gruzii země klášterů. Naším cílem ale byly místo památek nelegální skládky zastaralých pesticidů, které představují pro zemi závažný problém. Mezi skladovanými pesticidy jsou i takové, které se řadí mezi zvláště nebezpečné persistentní organické látky (POPs). Na místa, kde jsou pesticidy skladovány, jsme se dostali díky průvodkyním z AWHHE, které nás seznámily i s negativními následky dlouhodobého využívání pesticidů ve zdejší zemědělství.

Naši první zastávkou bylo úložiště pesticidů v oblasti Nubarashen. Plocha zhruba o rozloze fotbalového hřiště vypadá z dálky celkem nenápadně a nevinně. Nebezpečný odpad by zde asi nikdo nehledal. Kdo by čekal, že skládka starých jedů bude obehnaná plotem s ostnatým drátem a pečlivě hlídána, bude zklamán. „Jedovaté údolí“ je volně přístupné. Přicházíme blíž po svahu dolů a do nosu nás udeří nepříjemný chemický zápach. Pak už jsou patrné plastové i papírové pytle, vyčnívající mezi hroudami zeminy. Z otevřených pytlů se sype ven jejich obsah. Jedná se

o dávno nepoužívané pesticidy, na jejichž povrchu jsou patrné žluté krusty, známky reakce s dešťovou vodou. Lilik Simonyan, specialista pracující pro AWHHE, nevěřícně kroutí hlavou: „Když jsme zde byli před půl rokem, celá plocha byla zasypaná zeminou, teď to vypadá, jako by to tu někdo rozorал.“ A skutečně, pytle jsou promíchány s půdou, neznámé látky různých barev rozsypány kolem. V okolí vidíme stopy těžké techniky. Kdo by měl zájem vyorávat tyto jedovaté látky, které byly alespoň zatím provizorně „pohřbeny“? To se asi nedozvíme.

Zajímá nás, proč tohle místo není nějak oplocené nebo zde není alespoň výstražná tabule upozorňující na přítomné nebezpečí. Když člověk pomyslí, že přímo na skládce mohou bez jakýchkoliv problémů přijít děti. Dobrý pocit v nás nevyvolal ani nedaleko se volně pasoucí dobytek. „Plot tu byl,“ říká Laura Khachatryan, naše průvodkyně z AWHHE, „ale prostě zmizel.“ Možná některý z okolních obyvatel pro něj našel lepší využití na svém pozemku. „Podívejte se na ty domky tam dole“, ukazuje Laura dále do údolí. „Je to zdejší oblíbená rekreační oblast“, dodává. Našinci se chce těžko uvěřit, že by se ně-

kdo s chutí šel na víkend rekreovat někam, kam stéká dešťová voda a přináší splachy ze skládky pesticidů. O zápachu ani nemluvě. Po třiceti minutách jsme usoudili, že jsme už dostali dostatečné množství své denní dávky pesticidů, a vydáváme se na cestu zpět. O trávu otíráme zaprášené boty a doufáme, že si žádné pesticidy neodneseme s sebou do hotelového pokoje.

V dalších dnech jsme absolvovali ještě několik obdobných prohlídek. Tentokrát již nešlo o pytle s pesticidy pohřbené kdesi volně v krajině, ale většinou o staré sklady. Přijíždíme k dalšímu z nich. Rozlehlý areál se nachází v někdejší průmyslové a zemědělské oblasti, která zkrachovala. Nyní toto území připomíná město duchů. Polorozbořené opuštěné budovy, mezi nimi se občas mihne toulavý pes. U cesty se pase pár ovcí, které patří buhví komu. Blížíme se k budově s vytloučenými okny a polorozpadlou mříží ve vchodu. Uvnitř je množství papírových pytlů naplněných práškem a granulami rozličných barev, některé se sypou ven. Tady to vypadá na modrou skalici, ale co ten bílý prášek vedle? V rohu stojí pár neidentifikovatelných barelů a velkých tmavých lahví s neznámým obsahem. Kolega Jindřich Petrlík odebírá několik vzorků, která později pomohou určit, co za pesticidy se ve skladu nachází. Budova má zřícený strop, takže jsou látky uvnitř vystaveny povětrnostním vlivům.

Dalším místem je bývalý zemědělský areál hlídáný jeho majitelem, který neví co si s pesticidy počít. Bezpečná likvidace pesticidů není levná záležitost. Vlastník nemovitostí nás provází areálem a ukazuje nám dva uzamčené sklady. Uvnitř nacházíme v rohu naházené pytle s pesticidy a opět pár zrezavělých barelů a kanystrů, na kterých lze ještě přečíst, že pocházejí z Anglie. Vzduch je prosycen nám už známým nepříjemným chemickým zápachem. Alespoň že mají tyto sklady strop a čtyři stěny. Nedaleko nám majitel areálu ukazuje rybníček, ve kterém chová

Pesticidy

Pesticidy jsou chemické prostředky používané k zamezení ztrát na kulturních rostlinách, zásobách potravin i krmiv. Podle biologické účinnosti se dělí na insekticidy, herbicidy, fungicidy, rodenticidy a další. Dnes se pesticidy využívají přibližně na 95 % zemědělské půdy.

Negativní jevy pesticidů:

- do oběhu se dostávají tisíce tun chemických sloučenin, mnohdy dosti toxických
- účinku pesticidních látek jsou vystaveny všechny složky biosféry – vzduch, půda, voda, ale i rostliny a živočichové
- nebezpečné pro lidské zdraví, např. riziko vzniku rakoviny, poruchy reprodukce
- narušují funkci hormonů
- některé druhy pesticidů zůstávají dlouhodobě v půdě a jejich zbytky se začleňují do potravních řetězců, hromadí se v mnohých organizmech, nejvíce ohrožení jsou proto živočichové na konci potravinového řetězce včetně člověka
- většina pesticidů není úzce specifická a kromě „škůdce“ hubí i další organismy
- použití insekticidů například vede k likvidaci některých skupin opylovačů, ke sterilizaci jedinců a rozpadu populací na nich závislých rostlinných druhů

Více na: www.toxickelatky.arnika.org/pesticidy.

pstruhy, v dalším pak raky. V duchu přemýšlíme, jak by dopadly chemické analýzy rybího masa.

Naposledy zastavujeme u vysokého plotu, za kterým je nevelká budova. Prý spalovna zdravotnického odpadu. Plížíme se kolem, ale není šance se k budově dostat. Dírou v plotě vidíme dvě děti z domku, který stojí hned vedle spalovny.

Patří rodině, která je pověřena areál hlídat. Dohadujeme se, zda je to opravdu spalovna, nebo ne. Chybí totiž komín. Ten se ukáže až když odjíždíme. Z dálky je vidět na střeše malý komín, který byste možná čekali na budově školní jídelny, nikoliv spalovny zdravotnického odpadu. Nikdo neví, za jakých podmínek se zde odpad, ze kterého vznikají například nebezpečné dioxiny, spaluje. Pokud však jdou zplodiny skrze nízký komín, padají přímo do okolní krajiny. Na dvůr lidem, na trávu opodál se pasoucím kravám.

Během cest za pesticidy nás nemile překvapilo množství odpadu v jinak krásné krajině. Narazili jsme na ně hned po opuštění území hlavního města. Jak jsme se dozvěděli od našich průvodkyň, ucelený systém nakládání s odpady zatím v Arménii neexistuje. Mnoho lidí na venkově se jich proto zbavuje tou nejjednodušší cestou a vyhazuje veškeré odpady do přírody.

V den našeho odjezdu jsme uspořádali workshop s místními nevládními organizacemi a úředníky z ministerstva. Cílem bylo upozor-



Foto: Jindřich Petřík, Arnika

Volně přístupná skládka nebezpečných pesticidů v oblasti Nubarashen.

nit na rizika zastaralých pesticidů a představit alternativní způsoby jejich likvidace, které jsou oproti klasickému spalování přátelštější k životnímu prostředí. Před odletem Arnika společně s AWHHE připravila tiskovou konferenci a česko-arménský projekt představila tamním novinářům.

A co se bude dít dál? Prohlídka zatížených lokalit potvrdila, že situace se zastaralými pesticidy je v Arménii kritická a na některých místech se dále zhoršuje. AWHHE ve spolupráci s Arnikou bude usilovat o to, aby byl problém urychleně zahrnut do politické agendy a začal se řešit. „Bude nezbytné nejen vyčistit kontaminované oblasti, ale také co nejvíce omezit možnost vzniku nových nebezpečí toxického znečištění,“ řekl za Arniku vedoucí programu Toxické látky a odpady Jindřich Petřík. AWHHE proto začíná organizovat semináře, které podpoří vznik sítě arménských občanských sdružení a zároveň vytvoří v Jerevanu informační centrum zaměřené na chemickou bezpečnost.

Zkušenosti Arniky s podobnými kauzami konkrétně například s havarovanou skládkou nebezpečných odpadů v Pozdátkách ukazují, že pro řešení a vyčištění kontaminovaných lokalit je nutná úzká spolupráce všech zainteresovaných stran včetně občanů. V rámci česko-arménského projektu proto proběhne vzdělávací programy pro obyvatele venkova a místní zemědělce. „Považujeme za klíčové poskytnout zdejším lidem tolik prostoru k účasti v rozhodovacích procesech, kolik je jenom možné,“ dodal Martin Skalský z Centra pro podporu občanů Arniky. Nezbývá než si přát, aby náš projekt byl úspěšný a problému s pesticidy se začal konečně řešit. Arménie a její přátelští obyvatelé si to určitě zaslouží. ■



ARNIKA OSTRAVA

Vendula Krčmářová



Foto: Martin Skalský, Arnika

Společná tisková konference Arniky a AWHHE v Jerevanu.



ČKD

Často kladené dotazy

Zahrada bez chemie

„Dobrá půda, tak jako dobré jídlo, nesmí být ani příliš mastná ani těžká ani studená ani tuze mokrá ani tuze suchá ani mazlavá ani tvrdá ani kruchá ani syrová; má být jako chleba, jako perník, jako buchta, jako kynuté těsto; má se rozsejpat, ale nemá se drobit; má pod rýčem rupnout, ale nemá mlaskat...“ Spisovatele i zahradníka Karla Čapka si dovolíme doplnit, že dobrá půda má být plná života, ale ne plná chemie.

Proč biozahrada? V roce 2008 se v ČR spotřebovalo 6 394 tun účinných chemických přípravků na ochranu rostlin. Od roku 2004 tak jejich využití stoupá, spotřeba pesticidů je ale v ČR stále nižší než ve většině zemí EU, k rekordmanům patří například Itálie nebo Nizozemí.

Zahradničením bez chemie získáte přísun zeleniny bez pesticidů, dusičnanů, těžkých kovů a podpoříte zdravější krajinu. Založit vlastní biozahradu není tak obtížné, jak se na první pohled může zdát. K tématu existuje řada publikací i internetových stránek, kdy najdete podrobné rady a nápady.



Autor: Josef Čapek, Zahradníkův rok

Místo průmyslových hnojiv lze využít kompost a zelené hnojení. Používají se hlavně vikvovité rostliny, které poutají dusík (bob polní, vikev, jetel atd.). Účinnou preventivní ochranou proti hmyzím škůdcům je princip smíšených kultur, kdy se na jednom záhoně střídají dva a více druhů rostlin. Hlavní zásadou je nevysazovat vedle sebe rostliny, které trpí stejnými chorobami a škůdci. Především aromatické rostliny fungují jako přirozené odpuzovače, například celer a máta odpuzují škůdce košťálovin. Velmi důležité je přizpůsobit druhy a odrůdy zeleniny klimatu daného regionu. Je výhodné obstarat si starší typy odrůd, které jsou odolnější a lépe skladovatelné než moderní odrůdy. Jejich popularizaci se věnuje například nezisková organizace Gengel. Na ekozahradu patří i bylinky a méně tradiční druhy zeleniny jako je artyčok, dýně hokaido, polníček apod.

Inspirovat se můžete i přímo na biofarmách pomocí WWOOF systému. Jde o celosvětovou síť ekofare, kdy farmáři nabízí dobrovolníkům ubytování a stravu za jejich výpomoc na farmě. WWOOF aktivity v ČR zajišťuje organizace AREA viva.

Poradenské okénko

Co dělat když...

...se chci zbavit škůdců bez použití pesticidů?

Důležitou roli hraje prevence. Správným výběrem rostlin a využíváním smíšených kultur můžeme mnohým problémům předejít. Přemnožený hmyz lze regulovat biologicky. Především v sadech odvedou dobrou práci hmyzožraví ptáci, které přilákáme vyvěšením vhodných budek. Zdatně zahrada před hmyzem ochrání netopyři. Plánky na stavbu jejich přibytků naleznete na internetu. Vydáté pomocníky najdeme také mezi dravým hmyzem. Známá jsou hlavně slunéčka živící se mšicemi, podobný jídelníček mají například škvorci. Užitek budeme mít i z obojživelníků; ještěrky, slepýše a další můžeme přilákat mělkým jezírkem. K prostředkům biologické ochrany rostlin dále řadíme různé lepové desky, feromonové lapače, pachové plašiče, ale i dravé roztoče, některé zástupce blanokřídlých, nebo různé mikrobiální přípravky, které je možné objednat u specializovaných firem.

Pravidlo o prevenci platí i pro hlodavce. Důležité je sbírání spadných plodů a pravidelné kosení trávy. Pokud nepomohou ani přirození predátoři, tak je mnohem lepší využít pastí než otrávených návnad. Ty jsou jedovaté pro lidi i zvířata a hlodavcům většinou způsobují pomalé a bolestivé umírání.

...chci vědět, kde půda není zamořena toxickými látkami?

Monitoring půd za účelem nezávadné zemědělské produkce v ČR provádí „Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský“, který sleduje kvalitu zemědělské půdy a vstupů do půdy.

Rozbor půdy z vašeho pozemku na stanovení cizorodých látek vám může udělat akreditovaná laboratoř například některá z poboček výše uvedeného ústavu. Nejprve ale budete muset určit, na které konkrétní látky má být rozbor zaměřen. Je proto dobré znát historii pozemku a zdroje možného znečištění. S výběrem vhodného rozboru vám pomůže některá z ekoporaden. Běžně se zjišťuje obsah těžkých kovů, organických chlorovaných látek, polychlorovaných bifenylů nebo třeba organochlorových pesticidů (např. DDT). Analýza vzorku na těžké kovy stojí do tisíce korun u perzistentních organických látek jde o několikanásobně vyšší částku za jeden vzorek, u jedné skupiny pesticidů (např. triazinových) si laboratoře většinou účtují několik tisíc korun.



ARNIKA

Jan Losenický

Arnika bude na letních festivalech bránit české toky

Během prázdnin se Arnika vypraví na několik letních festivalů a pokusí se jejich návštěvníkům přiblížit problematiku ochrany českých řek. Chcete-li se letního putování zúčastnit, pak máte stále možnost, na některé z festivalů ještě hledáme dobrovolníky.

Pro návštěvníky stánku Arniky je připravena výstava „Voda v krajině“, která pojednává o významu revitalizací, unikátní hodnotě labského kaňonu a podobných tématech. Jako zpestření nabídneme i legrační fotografování, soutěžní kvíz a střelbu z vodních pistolí. Arniku potkáte na festivalech: Rock for People, Litoměřický kořen, Unijazz Boskovice, Mighty Sounds, Prázdniny v Telči, Sázava FEST a Open Air Festival Trutnov.



Legrační fotografování u stánku Arniky při minulém letním putování.

S letním putováním můžete Arnice pomoci. Jako dobrovolník nebo dobrovolnice se seznámíte s činností Arniky, novými lidmi, pojedete zdarma na festival a ještě přispějete k dobré věci. V případě zájmu pište na adresu: ondrej.resl@arnika.org nebo volejte na telefon: 222 781 471. ■



KOORDINÁTOR DOBROVOLNÍKŮ

Ondřej Rešl

Nejen pro školy: výstavy k zapůjčení

Arnika nabízí pro školy, knihovny a do různých veřejných prostranství k zapůjčení řadu výstav. Představujeme vám tři aktuální, kompletní nabídku najdete na stránkách: www.arnika.org/vystavy. Výstavy půjčujeme zdarma, lze je zasílat poštou. Jednotlivé panely jsou lehké a dají se srolovat do tubusu. Kontaktní údaje pro dohodnutí termínu a dalších podrobností jsou: arnika@arnika.org, tel: 222 781 471.



Chraňme aleje

Výstava popisuje historii alejí v Evropě a Česku, ukazuje, jak aleje inspirovaly významné umělce nebo s jakými alejemi se můžeme setkat na Olomoucku, Vysočině či Zlínsku. Nabízíme i podobně zaměřenou výstavu **Zachraňme stromy**.



Voda v krajině

Panely výstavy seznamují se základními hodnotami a službami, které nám voda v krajině poskytuje. Zabývá se ochranou vod, povodněmi, významem niv a dalšími tématy.

Předcházíme a recyklujeme

Výstava na téma odpady představuje možnosti, jak co nejméně odpadů vytvářet a jak ty vzniklé efektivně třídit. Doplněje ji výstava ke spotřebě a recyklaci papíru **Šetrné papírování**.



Tiráž

Arnikum, čtvrtletník sdružení Arnika vychází 4x ročně v Praze. Číslo 2/2010 vyšlo v červnu 2010 v nákladu 1400 ks. Vydává: Arnika, IČO: 26543281, Evidenční č. MK ČR E14275, Chlumova 17, 130 00 Praha 3, tel/fax: 222 781 471, www.arnika.org, e-mail: arnika@arnika.org. Šéfredaktor: Jan Losenický, spolupracovníci: Mgr. Zora Kasíková, Mgr. Lukáš Matějka, RNDr. Jindřich Petřík, Martin Skalský, Mgr. Jakub Esterka, Ing. Milan Havel, Ing. Miroslava Jopková, Mgr. Kateřina Hryzáková, Simona Albrechtová, Mgr. Michaela Gomolová, Jana Cenková a pobočky Arniky. Adresa redakce je totožná s adresou vydavatele. Foto obálka: Jindřich Petřík. Grafický design - Anna Frajtová - anna@designbox.cz, DTP - Andrea Klátilová - andrea@klatil.cz.



Podpořeno grantem z Islandu, Lichtenštejska a Norska v rámci Finančního mechanismu EHP a Norského finančního mechanismu prostřednictvím Nadace rozvoje občanské společnosti. Vydání dále podpořily Ministerstvo Životního prostředí ČR, Global Greengrants Fund a Magistrát hlavního města Prahy. Materiál vznikl také díky projektu „Zdravá planeta pro zdravé děti – průvodce udržitelnou spotřebou a výrobou pro matky a veřejnost“ podpořeného z prostředků SFŽP ČR částkou 994 000 Kč. Časopis odráží pouze názory vydavatele, dárci a podporovatelé neodpovídají za jeho obsah.



Přicházíme s nabídkou aktuálních publikací Arniky. Můžete si je objednat pomocí formuláře na adrese www.arnika.org/trziste, kde najdete řadu dalších letáků, příruček, studií a samolepek. Některé jsou k dispozici i v elektronické podobě. Objednávku můžete také poslat na e-mail arnika@arnika.org nebo klasickou poštou na pražskou adresu Arniky uvedenou v tiráži.

Jak vybrat bezpečnou hračku

zdarma

Volba hračky bývá ovlivněna mnoha faktory. Mimo jiné chceme, aby hračka byla bezpečná. Výrobci a prodejci však často příslušné zákony a vyhlášky porušují. Proto



Arnika vydala leták, který vám pomůže vybrat hračku skutečně bezpečnou. Obsahuje „Desatero dobré hračky“ a popis věcí, na které byste si měli při koupi hraček dávat pozor.



Spalovny odpadů

zdarma

Spalovny jsou někdy popisovány jako zázračné stroje na zpracování odpadů. Publikace nabízí jiný pohled. Ani tyto „zázračné stroje“ se totiž neobejdou bez skládek. Toxickými látkami znečišťují

vzduch, vodu i půdy, přispívají ke globálním změnám klimatu. energii uloženou v odpadech bohužel nedokáží efektně zhodnotit. Pro svou činnost navíc potřebují legislativní úlevy.

Mapy stromů a alejí:

59 Kč

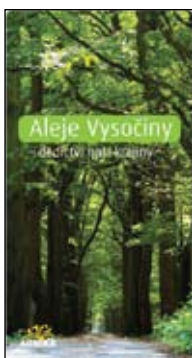
Mapa **Významné stromy středních Čech a Prahy** obsahuje téměř sedm set položek vybraných tak, aby byla zastoupena dle druhu, umístění i významu co nejpestřejší škála památných a významných stromů. V právě vydané mapě **Významné a památné aleje Olomouckého kraje** naleznete přes devadesát okrasných i ovocných alejí, které lemují silnice tohoto kraje.



Aleje Vysočiny - dědictví naší krajiny

zdarma

Aleje jsou svědectvím promyšleného komponování krajiny s naplněním estetickým ambic tehdejších elit, ale i šetrného přístupu venkovského lidu k okolnímu prostředí. Seznamte se s nejkrásnějšími alejemi Vysočiny a možnostmi jejich ochrany. K dispozici jsou i letáky **Aleje Olomoucka** a **Aleje Zlínska**.



Říční lodní doprava na Labi a Saale

35 Kč

Studie zpracovaná Institutem pro ekologický hospodářský výzkum podává přehled hlavních faktorů, které negativně ovlivňují rentabilitu nákladní plavby na Labi. Věnuje se například konkurenceschopnosti dopravní cesty, změně přepravovaných komodit, snižujícímu se stavu vody v Labi a dalších.



Předcházej a recykluj

zdarma

Nenápadný trojbarevný leták, jehož ústřední myšlenkou je zdánlivě samozřejmá pravda, že je lepší produkci odpadů snižovat, než řešit problém, co s nimi. Kolikrát se ale touto samozřejmostí dokážeme řídit? Odpady produkujeme prakticky denně, každý den máme i příležitost vytvořit jich méně. Lze začít těmi nejmenšími věcmi.



Samolepky

5 Kč



Kácení stromů a jak mu zabránit

zdarma



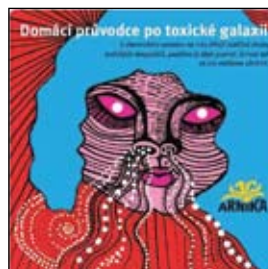
Generace v ohrožení

188 Kč



Domácí průvodce po toxické galaxii

25 Kč



Mapa POPS

65 Kč

